

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ „ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ“

ΧΑΝΙΑ, 1^ο βρίου 1908 || ΟΡΓΑΝΟΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ || Ἄριθ. 13

✦ ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΠΑΟΥΛΣΕΝ (Friedrich Paulsen)

Ὁ συγγραφεὺς τῆς *Philosophia militans*, ὁ θραυκ-
λέος μαχητὴς ὅστις ἐπίσης ἰσχυρῶς ἀντετάχαστο κατὰ τῆς
ἀμαθείας καὶ κατὰ τῶν παιδαγωγικῶν ἰδιοτροπιῶν τῶν
ὑπερμέτρων νεωτεριστῶν ἐτελεύτησεν τῇ 16 Αὐγούστου (ν.)
ἐν τῇ ἀκμῇ σχεδὸν τῆς δράσεώς του.

Ὁ Πάουλσεν ἐγεννήθη τῇ 16 Ἰουλίου 1846 ἐν Λάγκενχορν
τοῦ Σλέσβιγ, ἐσπούδασε δὲ ἀπὸ τοῦ 1866 ἐν Ἐρλαγγῇ,
Βόννῃ καὶ Βερολίῳ. Τῷ 1875 ἀνεδείχθη ὑφηγητὴς καὶ τῷ
1878 Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς ἐν
τῷ Βερολίῳ. Πανεπιστημίῳ Πλείστα καὶ σπουδαιότατα
εἶναι τὰ συγγράμματά του, ἀναριθμητοὶ δὲ αἱ μικρότεροι
διακριθεὶς αὐτοῦ αἱ ἐγκατεσπαρμέναι ἐν διαφόροις περιοδικαῖς
συγγράμμασι. (1) Ἀναφερόμεν τινὰ τῶν σπουδαιωτάτων
τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς συγγραμμάτων.

«Ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως τοῦ
Καντίου» (ἐν Λιψία 1875). — «Ἱστορία τῆς λογικῆς παι-
δεύσεως ἐν τοῖς γερμανικοῖς σχολείοις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ
μέσου αἰῶνος μέχρι τῆς σήμερον» (ἐν Λιψ. 1885. β'. ἐκδ.
εἰς δύο τόμους, 1896. — Περίπυστον ἔργον). — «Τὸ πραγ-
ματικὸν Γυμνάσιον καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία» (ἐν Βε-
ρολίῳ 1899). — «Σύστημα Ἠθικῆς» μετὰ συντόμου πραγ-
ματικῆς περὶ Πολιτικῆς καὶ Κοινωνικῆς» (ἐν Βερολίῳ 1891
ἕκτη ἐκδοσις εἰς 2 τόμους 1903. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεών
του εἶναι ἀπλοῦν ἀλλὰ καὶ περιφανὲς μαρτύριον τῆς σπου-
δαιότητος τοῦ ἔργου). — «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν» ἐν
Βερολ. 1892. 13^η ἐκδοσις τῷ 1907. Τὸ κράτιστον τῶν τοιού-
των ἔργων. — «Περὶ τῆς παρουσίας κατὰστάσεως τῶν ἀνωτέρων
σχολείων ἐν Πρωσίᾳ» (ἐν Βερ. 1893). — «Βίος καὶ διδασκαλί-
α τοῦ Καντίου» (3^η ἐκδ. ἐν Στουτγάρδη 1893. Θαυμασιωτάτη
ἐκθεσις τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας). — «Σκοπευχάουερ, Χάμ-
λετ καὶ Μεριστοφελῆς. Τρεῖς πραγματεῖαι περὶ τῆς ἱστορίας
τῆς ἀπαισιοδοξίας» (β'. ἐκδ. Στ. 1901). — «*Philosophia militans, gegen klerikalismus und Natu-
ralismus*» (ἐν Βερολ. 1901.) «Τὰ Γερμανικὰ Πανεπι-
στήμια καὶ αἱ Πανεπιστημιακαὶ σπουδαί» (ἐν Βερ. 1902) —
«Περὶ τῆς Γερμανικῆς Παιδείας ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξε-
λίξει» (ἐν Λιψ. παρὰ τῷ Teubner 1906) κτλ.

Ὁ Πάουλσεν ὑπῆρξεν ἐπιφανὲς πρόσωπον ἐν τῷ συγχρόνῳ
πνευματικῷ βίῳ τῆς Γερμανίας καὶ ὄνομα γνωστότατον εἰς
τοὺς σπουδαιότερους παιδαγωγικοὺς ἀνδράς τοῦ πεπολιτι-
σμένου κόσμου. Ἐπὶ πλέον ἢ τριακοντα ἔτη ἐδίδασκεν ἐν
τῷ πρώτῳ τῆς Γερμανίας Πανεπιστημίῳ τὴν Φιλοσοφίαν καὶ
Παιδαγωγικὴν, πλειστάκις δὲ ἐλάμβανε τὸν λόγον περὶ τῶν
ζητημάτων τῆς ἡμέρας τῶν ἀφορώντων εἰς τε τὴν πολιτικὴν
καὶ καθόλου εἰς τὸν πολιτισμὸν, δεικνύων ἐν ταῖς συζητήσεσι

αὐτοῦ ταύταις περρησίαν μεγάλην πρὸς τε τὴν Κυβέρνησιν
καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν συναδέλφων του. Πικρὸν δειγμὰ τούτου
πρόσφατον πρόκειται αἱ πραγματεῖαι αὐτοῦ περὶ τῆς τε-
λευταίας ἐγκυκλίου τοῦ νῦν Πάππυ κατὰ τῶν νεωτεριστῶν.
Ὡς φιλόσοφος ἴσως δὲν ἐκέκτητο τὴν ρηζικέλευθον ἐκείνην
πρωτοτυπίαν, ἣτις δίδει νέας διευθύνσεις εἰς τὸ σύγχρονον
πνεῦμα, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας
του συνετέλεσε λίαν εἰς τὴν νῦν περρηρούμενην ἀναγέν-
νησιν τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν ἐν Γερμανίᾳ μετὰ καὶ τῶν
ἄλλων κορυφῶν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀνδρῶν Wundt, Kuno
Fischer, Eduard Zeller, Riehl, Ziegler, Ziehen
Ebbinghaus, Lipps, Falkenberg κτλ. Ἡ εἰσα-
γωγὴ του εἰς τὴν Φιλοσοφίαν καὶ ἡ Ἠθικὴ του θὰ θεωρῶν-
ται πάντοτε ὡς ἀριστοτεχνικαὶ ἐκθέσεις τῶν φιλοσοφικῶν καὶ
ἠθικῶν ζητημάτων, ἐνεκα τῆς δικυγαίας τῶν νοημάτων καὶ
τῆς βεούσης γλώσσης τοῦ ἀριστοτέχνου φιλοσόφου. Ἐν τῇ
Μεταφυσικῇ ὁ Π. ἀποκλίνει πρὸς τὰς γνώμας τοῦ Σπινόζα
καὶ Φέγνερ καὶ ἀποδέχεται τὴν περὶ πανθεϊσμοῦ θεωρίαν.
Ἐν τῇ Ἠθικῇ κηρύττει ἐαυτὸν ὑπέρμαχον τῆς Ἀριστοτε-
λείου δοξασίας ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐγκείται ἐν
τῇ ἰσχύϊ ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ἀλλὰ ἐν τῇ ἐπιτυ-
χῇ χρήσει τῶν δυνάμεών του. Ἐν δὲ τῇ Παιδαγωγικῇ δὲν
ἠκολούθει εἰς σύστημά τι ὀρισμένον ἀλλ' ἐκλεκτικὸς ὢν, ὡς
πάντες οἱ σπουδαῖοι ἐν Πρωσίᾳ σχολικοὶ ἄνδρες, παρελάμ-
βανε τὸ καλὸν ἐκεῖ ἔθα αὐτὸ ἠύρισκεν, ἐξείρων πάντοτε τὴν
κατὰ τὰς ἐθνικὰς ιδέας ἀγωγὴν.

Μεγίστου διαφέροντος εἶναι τὸ περὶ Καντίου ἔργον αὐτοῦ
ἐν ᾧ πειράττει νὰ ἀποδείξῃ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Κάντιος
οὐ μόνον κριτικὸς τῆς γνώσεως ἦτο ἀλλὰ κατὰ μὲγα μέρος
καὶ μεταφυσικὸς, διαβλέπει δὲ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγάλου
τῆς Κινιζβέργης σοφοῦ τὸν κατ' ἐξοχὴν τοῦ προτεσταντι-
σμοῦ φιλόσοπον. Σπουδαιότερα ἴσως τῶν φιλοσοφικῶν εἶναι
αἱ παιδαγωγικαὶ ἐργασίαι τοῦ Π. καὶ πρὸ πάντων τὸ μέγα
καὶ περίπυστον αὐτοῦ ἔργον «Ἱστορία τῆς λογικῆς παιδεύ-
σεως». Τὸ βιβλίον τοῦτο, πολλῶν μελετῶν ἐπιγέννημα, ἐκ-
δοθὲν προσέκλεσε τὴν προσοχὴν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου τῶν
γερμανικῶν. Διότι ἐν αὐτῷ ἐγένετο τὸ πρῶτον ἡ ἐπιτυχὴς
ἀπόπειρα νὰ ἐκτεθῇ ἡ ἱστορία τῆς ἀνωτέρας παιδείσεως ἐν
Γερμανίᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Μεταρρυθμίσεως μέχρι τῆς
σήμερον ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον
τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπειδὴ ὁσῶς ἐφρόνει ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις δὲν ἔχει
ἰδίαν κίνησιν ἀλλ' ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς μεγάλης πο-
ρείας τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν ταῖς ἐρεῦναις αὐτοῦ ταύ-
ταις ὁ Π. πολλαχοῦ ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς γνώμης περὶ
ὑπάρξεως μόνον κλασσικῶν Γυμνασίων, εἰ καὶ αἰετοπε ὑπῆρ-
ξεν ἄκρος θιασώτης τῆς κλασσικῆς παιδείσεως, πολλαχοῦ δὲ
ὁμολογεῖ καίπερ προτεσταντῆς ὢν ἀνεπιφυλάκτως τὰς
ὑπηρεσίας ἃς προσήνεγκον εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς Γερμα-
νίας πράγματα τὰ καθολικὰ ἱερατικὰ τάγματα.

Ἐνεκα τούτων ἐξήγειρε τὴν μῆνιν πλεονεχέων φανατι-
κῶν φιλολόγων καὶ τῶν αὐστηρῶν προτεσταντῶν. Κατὰ τῶν
ἐπιθέσεων τούτων ἀντεπέζηθεν ὁ Π. ἐν τῷ προλόγῳ τῆς
δευτέρας ἐκδόσεως (1896) τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου «I-

(1) (προβλ. τὸ ὑπὸ τοῦ Rein ἐκδιδ. Παιδαγωγικὸν λεξικόν κτλ.)
Ὁ Κρητ. Ἀστῆρ ἐν προηγουμένῳ φυλλάδιῳ μετέφερεν εἰς
τὰς στήλας του γνώμην του περὶ τῶν σχολικῶν ζητημάτων.

